

Sygn. akt I CSK 137/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa J. D.

przeciwko G. K. i L. Specjalnej Strefie Ekonomicznej S.A.

w L.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 2 lutego 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 13 maja 2015 r., sygn. akt I ACa .../14,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od powoda na rzecz pozwanych po 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Powód, w pozwie skierowanym przeciwko G. K. i L. Specjalnej Strefie Ekonomicznej S.A. , domagał się ustalenia, że zawarta w formie aktu notarialnego w dniu 30 grudnia 2010 r. przez pozwaną G. K. umowa sprzedaży pozwanej Spółce prawa użytkowania wieczystego gruntu stanowiącego działkę nr 634/14, położonego w L. przy ul. Ś. , zabudowanego budynkiem stanowiącym własność użytkownika wieczystego, to jest Wyższej Szkoły [...], jest nieważna z powodu niewłaściwej reprezentacji Szkoły przy tej czynności.

Wyrokiem z dnia 17 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] oddalił powództwo. W motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy ustalił, że powód wraz z W. Z. był założycielem Wyższej Szkoły [...] w G., a następnie w L. Szkoła powstała na podstawie decyzji Ministra Edukacji Narodowej z 6 czerwca 1994 r., zmienionej decyzją z 23 września 1997 r., zezwalającej na prowadzenie działalności przez 5 lat, do dnia 30 września 1999 r. Ponieważ nie doszło do przedłużenia okresu ważności zezwolenia, wygasło ono z upływem określonego terminu i obaj założyciele zostali zobowiązani do poinformowania Ministra Edukacji Narodowej o wyznaczeniu likwidatora uczelni, w terminie miesięcznym od otrzymania decyzji. Wskazano, że likwidacja Szkoły powinna nastąpić do 30 września 2000 r. Założyciele nie wypełnili tego obowiązku, nie potrafili porozumieć się co do osoby likwidatora, w związku z czym W. Z. wystąpił z wnioskiem o ustanowienie kuratora. Postanowieniem z dnia 14 czerwca 2005 r. Sąd Rejonowy w L., na podstawie art. 42 k.c. ustanowił kuratorem Szkoły G. K. W zaświadczeniu z dnia 12 sierpnia 2005 r. wydanym w trybie art. 604 k.p.c. zostało wskazane, że celem ustanowienia kuratora jest przeprowadzenie postępowania likwidacyjnego. G.K. postępowanie likwidacyjne prowadziła do 31 maja 2011 r., kiedy to postanowieniem Sądu Rejonowego w L. z dnia 3 czerwca 2011 r. została zwolniona z funkcji kuratora, z uwagi na zakończenie w dniu 28 lutego 2011 r. likwidacji Szkoły. W toku postępowania likwidacyjnego G.K. jako kurator Szkoły legitymując się zaświadczeniem, o którym mowa, zawarła z pozwaną Spółką umowę sprzedaży prawa użytkowania wieczystego gruntu położonego w L. i własności znajdującego się na tym gruncie budynku.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd Okręgowy wskazał, że w pierwszej kolejności ocenie podlegało istnienie interesu prawnego powoda w żądaniu ustalenia nieważności umowy, skoro podstawę prawną żądania stanowił art. 189 k.p.c. Sąd wskazał, że obowiązek wykazania tego interesu ciążył na powodzie, czemu on jednak nie sprostął. Wyszczególnione przez niego okoliczności, a to, że był założycielem szkoły, że miał w jej majątku udział w wysokości 50%, a kwestionowana umowa spowodowała szkodę, nie uzasadniały wniosku o istnieniu interesu prawnego w żądaniu ustalenia. Szkoła była osobą prawną i zmiany w jej stanie majątkowym nie prowadziły automatycznie do zmiany sytuacji prawnej powoda. Powód nie wykazał, jakie zmiany w sferze jego praw i obowiązków nastąpiłyby, gdyby doszło do uwzględnienia powództwa. Nadto Sąd wskazał, że interes prawny zależy również od celowości dążenia do ustalenia prawa lub stosunku prawnego. Jeżeli cel ten można osiągnąć w ramach innego postępowania, w szczególności w procesie o świadczenie, zwykle brak podstaw do przyjęcia interesu prawnego. Jeżeli zatem powód dowodził, że zawarcie kwestionowanej umowy wyrządziło mu szkodę, właściwym środkiem ochrony było powództwo o odszkodowanie. Niezależnie od powyższego, Sąd Okręgowy odniósł się do stanowiska powoda o braku umocowania pozwanej G. K., jako kuratora ustanowionego na podstawie art. 42 k.c., do zawarcia umowy sprzedaży - i stanowiska tego nie podzielił.

Apelacja powoda została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 maja 2015 r. Sąd Apelacyjny, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, dodatkowo ustalił, że w dniu 9 marca 2006 r. w Rejestrze Uczelni Niepublicznych i Związków Uczelni Niepublicznych prowadzonym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dokonano wpisu o ustanowieniu radcy prawnego G. K. kuratorem Wyższej Szkoły w L., a z datą 24 grudnia 2014 r. Szkołę wykreślono z Rejestru w związku z zakończeniem postępowania likwidacyjnego. W zakresie oceny prawnej, zaaprobował stanowisko Sądu Okręgowego co do braku interesu prawnego powoda w żądaniu ustalenia nieważności umowy, wskazując, że zakończenie postępowania likwidacyjnego i spieniężenie majątku Szkoły przesądza o braku związku pomiędzy wynikiem toczzonego postępowania a sytuacją prawną powoda. Sąd Apelacyjny odniósł się

również do stanowiska Sądu Okręgowego o braku podstaw do kwestionowania umocowania pozwanej do zawarcia umowy sprzedaży, akceptując to stanowisko i dzieląc argumentację tego Sądu o niezasadności zarzutu naruszenia art. 42 k.c.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powód zarzucił naruszenie art. 42 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że kurator ustanowiony dla niepublicznej szkoły wyższej jest uprawniony do samodzielnego podejmowania czynności zmierzających do likwidacji niepublicznej szkoły wyższej. Ponadto zarzucił naruszenie art. 189 k.p.c. polegające na przyjęciu, że jako założyciel szkoły nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności zawartej przez pozwanych w dniu 5 czerwca 2006 r. (*scil.:* w dniu 30 grudnia 2010 r.) umowy sprzedaży praw użytkowania wieczystego gruntu i własności budynku.

We wnioskach kasacyjnych skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle art. 189 k.p.c. interes prawny, jako przesłanka powództwa o ustalenie, która, w sposób niezależny od innych wymaganych przez prawo materialne lub procesowe okoliczności, warunkuje określony skutek tego powództwa, należy do grupy przesłanek merytorycznych. Tak więc, interes prawny, jego istnienie, jako przesłanka merytoryczna powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, decyduje o dopuszczalności badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda, że wymieniony w powództwie stosunek prawny lub prawo istnieje/nie istnieje. Wykazanie zatem prawdziwości twierdzeń powoda o tym, że dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje/nie istnieje, jest co prawda nieodzowną, ale jednak dopiero kolejną, drugą przesłanką merytoryczną powództwa o ustalenie. W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się, że pierwsza z wymienionych przesłanek jest przesłanką skuteczności, druga zaś przesłanką zasadności powództwa. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy uwzględnienie powództwa o ustalenie nieważności umowy uzależnione było zatem nie tylko od wykazania naruszenia art. 42 k.c., ale, w pierwszej kolejności, od wykazania występowania po stronie powoda interesu prawnego w uzyskaniu takiego

orzeczenia. Powód powinien był więc wykazać, że powstała taka sytuacja, w której ważność umowy sprzedaży oddziaływa na jego sferę prawną i dlatego konieczne jest potwierdzenie nieistnienia tego stosunku przez sąd w wyroku. Stąd też rozstrzygnięcie o trafności zarzutów skargi kasacyjnej rozpocząć należało od zbadania zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c., ponieważ tylko stwierdzenie istnienia interesu prawnego powoda otwierało drogę do badania, czy Sąd trafnie uznał, że pozwana G.K. jako ustanowiony w trybie art. 42 k.c. kurator Szkoły, mogła podjąć czynności likwidacyjne, tu: w postaci sprzedaży praw użytkowania wieczystego i własności budynku przysługujących likwidowanej szkole wyższej.

Analiza ustalonych okoliczności faktycznych sprawy, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), prowadzi do wniosku, że ich ocena prawna, sprowadzająca się do konkluzji Sądów obu instancji o braku interesu prawnego powoda, jest prawidłowa.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, najogólniej rzecz ujmując, interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. oznacza potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej powód się znajduje. Jak więc wskazano wyżej, powód powinien wykazać, że powstała taka sytuacja, w której ważność umowy sprzedaży oddziaływa na jego sferę prawną i ma obowiązek (art. 6 k.c.) tę sferę prawną określić. Tak pojmowany interes prawny może wynikać z bezpośredniego zagrożenia prawa (sfery prawnej) powoda lub zmierzać do zapobieżenia temu zagrożeniu. Interes prawny występuje także wtedy, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, mająca charakter obiektywny, tzn. zachodząca według rozumnej oceny sytuacji, a nie tylko subiektywnego odczucia powoda. W orzecznictwie podkreśla się przy tym konsekwentnie, że poszukiwanie ochrony sfery własnych praw w drodze tego powództwa jest w zasadzie wyłączone, jeżeli ochronę tę zapewnia w szczególności powództwo o świadczenie. Powód, powołując się na potrzebę ochrony sfery swoich praw, w zasadzie ograniczył się do twierdzenia, że był założycielem zlikwidowanej Wyższej Szkoły [...] w L.. Status założyciela nie kreuje jednak po jego stronie żadnych praw rzeczowych do majątku likwidowanej Szkoły, skoro zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385 ze zm.) i art. 89 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym

(jedn. tekst i Dz.U z 2016 r. Nr 1842 ze zm.) własność i inne prawa majątkowe stanowią mienie uczelni. Co prawda, ustawa z dnia 12 września 1990 r. nie zawierała, w zasadzie, żadnych przepisów dotyczących procesu likwidacji niepublicznej szkoły wyższej, jednakże obowiązujący od 1 września 2005 r. art. 27 ustawy z 27 lipca 2005 r. wskazywał, że likwidacja uczelni niepublicznej polega na zadysponowaniu składnikami materialnymi i niematerialnymi jej majątku po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wierzycieli, w szczególności pracowników i studentów, a majątek uczelni po zaspokojeniu przeznaczają się na cele określone w statucie. Nie było w sprawie sporne, że majątek Wyższej Szkoły [...] w L. został sprzedany, wierzyciele z uzyskanych środków finansowych zaspokojeni, a ich pozostałość przekazana założycielom; powód nie wykazał, że statut uczelni przewidywał przekazanie mu użytkowania wieczystego nieruchomości i własności budynku lub też, że istniało inne, dopuszczone przepisami prawa zobowiązanie likwidowanej uczelni przekazania mu w toku likwidacji praw objętych kwestionowaną umową. Ewentualne prawa powoda, jak twierdzi, zagrożone i wymagające ochrony, a więc określające jego potrzebę prawną i także sytuację bez wątplenia mają charakter obligacyjny; ich zaspokojenie, a więc i skuteczna ochrona może nastąpić w procesie o świadczenie. Okoliczność bowiem, że powód w budynku znajdującym się na prawie użytkowania wieczystego dokonał nakładów i w związku z tym, jak twierdzi, przysługuje mu roszczenie o ich rozliczenie, nie oznacza, że dla realizacji tego roszczenia istnieje potrzeba i konieczność badania ważności umowy sprzedaży. Powód nie wykazał przy tym w jakim charakterze dokonywał tych nakładów i nie wykazał, że roszczeń tych nie może zrealizować przeciwko aktualnemu właścicielowi czy też, że zaspokojenia bliżej zresztą w tym procesie niesprecyzowanego uszczerbku, nie może uzyskać w procesie odszkodowawczym.

Ubocznie można zauważyć, że w procesie o ustalenie nieważności umowy legitymacja bierna przysługuje stronom tej umowy, w okolicznościach sprawy kupującemu i sprzedawcy, a nie osobie działającej za sprzedawcę w charakterze jego przedstawiciela

Podzielenie stanowiska Sądów o braku interesu prawnego powoda w żądaniu ustalenia nieważności umowy sprzedaży czyni bezprzedmiotowym potrzebę badania zarzutu naruszenia art. 42 k.c.

Z uwagi na powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i § 6 pkt 7 w związku z § 12 ust. 4 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 490 ze zm.).

kc

jw